

УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ПАВЛА ТИЧИНИ

Факультет дошкільної та спеціальної освіти
Кафедра психології та педагогіки розвитку дитини

РЕФЕРАТ

на
ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
Освітній ступінь «магістр»
на тему:

**ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНО-СМИСЛОВИХ ОРІЄНТАЦІЙ
МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У
ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ**

Виконала:

студентка II курсу,
групи 603 групи
денної форми навчання
спеціальності

012 Дошкільна освіта
(шифр і назва спеціальності)

Освітньої програми

Дошкільна освіта

Білець (Дмитренко) Л.О.

(прізвище та ініціали студента)

Керівник:

кандидат педагогічних наук

Дука Т.М.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук

Попиченко С.С.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. СТАН ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ І ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	9
1.1. Ціннісно-смилові орієнтації особистості як міждисциплінарний феномен	9
1.2. Сутність і структура ціннісно-смилових орієнтацій майбутніх вихователів ЗДО.....	20
1.3. Проблема формування ціннісно-смилових орієнтацій майбутніх вихователів ЗДО в педагогічній теорії і практиці.....	26
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНО-СМИЛОВИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ.....	51
1.1. Формування ціннісно-смилових орієнтацій майбутніх вихователів ЗДО як процес фахової підготовки.....	51
2.2. Дослідження сучасного стану сформованості ціннісно-смилових орієнтацій майбутніх вихователів ЗДО.....	62
2.3. Засоби формування ціннісно-смилових орієнтацій майбутніх вихователів ЗДО у процес фахової підготовки.....	79
2.4. Оцінка ефективності впровадження системи формування ціннісно-смилових орієнтацій майбутніх вихователів ЗДО.....	91
ВИСНОВКИ.....	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	102
ДОДАТКИ	112

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний світ є динамічним та таким, що швидко змінюється, трансформується.

На наш погляд, така ситуація зумовлює, по-перше, необхідність перегляду сучасної системи цінностей особистості, по-друге, вимагає від суспільства та держави активних дій щодо формування позитивних цінностей у молодого покоління урахуванням зовнішніх впливів. Ймовірно, що ціннісно-сміслові орієнтації молоді в подальшому визначатимуть вектор розвитку країни, що вимагає розширення аксіологічного складника в змісті підготовки майбутніх педагогів у закладах вищої освіти, зокрема, майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, адже власну систему цінностей вони свідомо й підсвідомо проєктують на дітей раннього та дошкільного віку.

Необхідність і своєчасність розв'язання означеної проблеми підтверджено низкою нормативних документів, зокрема Законами України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про дошкільну освіту» (2001), Концепцією розвитку педагогічної освіти (2018), Концепцією освіти дітей раннього і дошкільного віку (2020), Концепцією Нової української школи (2016), Базовим компонентом дошкільної освіти (2012), програмами навчання й розвитку дітей дошкільного віку, де зазначено, що сучасна дошкільна освіта потребує фахівців із сформованою на високому рівні системою ціннісно-сміслових орієнтацій та які здатні реалізовувати освітній процес на засадах ціннісно-сміислової освітньої парадигми. Крім того, вихователь є тим агентом соціалізації для дітей раннього й дошкільного віку, що неодмінно впливає на формування світогляду дитини, способів її взаємодії з іншими та вибір моделі поведінки. Це зумовлює орієнтацію фахової підготовки майбутніх вихователів ЗДО на першочергове формування в них ціннісно-сміслових орієнтацій, що визначатимуть вектор їхньої життєвої стратегії.

Отже, актуальність, теоретична та практична значущість проблеми зумовили вибір теми дослідження.

Мета дослідження – обґрунтувати та експериментально перевірити теоретико-методологічні засади системи формування ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх вихователів у фаховій підготовці.

Відповідно до поставленої мети та предмета визначено **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу філософської, соціологічної та психолого-педагогічної літератури розкрити стан розробленості проблеми формування ціннісно-сміслових орієнтацій особистості.

2. Дослідити психологічні основи формування ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх вихователів ЗДО у фаховій підготовці, визначити сутність і структуру ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх вихователів ЗДО.

3. Визначити та схарактеризувати критерії, показники та рівні сформованості ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх вихователів ЗДО.

4. Експериментально перевірити ефективність підбірки засобів формування ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх вихователів ЗДО в процесі фахової підготовки.

Об'єкт дослідження – процес формування ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх вихователів ЗДО у фаховій підготовці.

Предметом дослідження – теоретико-методологічні засади системи формування ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у фаховій підготовці.

Для досягнення мети дослідження та вирішення окреслених завдань використано комплекс **методів**: теоретичні – міждисциплінарний аналіз наукової літератури (філософської, соціологічної, психологічної, педагогічної) з проблеми дослідження для з'ясування стану її розробленості та формулювання термінологічного апарату; аналіз, синтез, узагальнення теоретичних положень, класифікація задля визначення теоретико-методологічних засад дослідження та його концептуальних ідей; моделювання при розробці моделі системи формування ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх вихователів ЗДО у фаховій підготовці; емпіричні –

анкетування, тестування, бесіда, спостереження, експертна оцінка для з'ясування рівнів сформованості ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх вихователів ЗДО на різних етапах дослідження; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний); методи математичної статистики для визначення статистичної значущості отриманих у ході експерименту результатів.

Експериментальна база дослідження: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному дослідженні системи формування ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх вихователів у фаховій підготовці.

Апробація результатів дослідження. Із проблеми дослідження наявна публікація «Формування ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх вихователів ЗДО як процес фахової підготовки» у збірнику студентських наукових праць факультету дошкільної та спеціальної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2023 р.).

Структура й обсяг роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 113 сторінок.

ВИСНОВКІВИ

1. На основі аналізу наукової літератури, феномен «ціннісно-сміслові орієнтації особистості» констатовано трактування крізь призму споріднених концептів, а саме: «цінність», «ціннісна орієнтація», «ціннісно-смістова орієнтація». Встановлено, що ціннісно-сміслові орієнтації особистості це інтегративне утворення у психологічній структурі особистості, що виявляється у мотивах, інтересах, потребах, визначає спрямованість особистості, формується в процесі її соціалізації, забезпечує успішність процесів самоактуалізації, саморозвитку, самовдосконалення, ефективно вирішення професійних завдань та досягнення життєвих цілей.

2. З'ясовано, що дослідження психологічних засад формування ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти стало підставою для висновку про те, що в цьому процесі задіяні всі підструктури особистості, а саме: біологічно обумовлена підструктура, підструктура форм відображення, підструктура досвіду та спрямованості, а також характер та здібності. Біологічна підструктура характеризує стать (переважно жіноча), вік (діапазон від 17 до 23 років), тип нервової системи особистості майбутнього вихователя, що певним чином позначається на виборі пріоритетних цінностей.

Підструктура форм відображення психічних процесів сприяє спрацьовуванню механізмів формування ціннісно-сміслових орієнтацій; у підструктурі досвіду акумулюються знання про цінності, смисли, їхню сутність, а також базові професійні знання; на їх основі та в процесі діяльності виробляються відповідні навички й уміння (ціннісної взаємодії з дошкільниками, іншими людьми), особистісні риси. Підструктура спрямованості визначає вектор спрямованості особистості через її мотиви, потреби, інтереси, ідеали. Проекція характеру та відповідних здібностей на кожен з підструктур утворюють неповторну особистість з унікальним набором ціннісно-сміслових орієнтацій, що відбувається під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників та за допомогою психологічних механізмів

(інтеріоризація, ідентифікація, інтерналізація, рефлексія, емоційна включеність, діалогічне спілкування, розуміння).

3. Визначено структуру ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх вихователів ЗДО як сукупності шести компонентів: мотиваційного (мотиви, потреби, інтереси), когнітивного (знання та уявлення), емоційно-вольового (емоції, переживання, вольові процеси), діяльнісного (навички та вміння), комунікативного (взаємобмін цінностями і смислами в процесі інтеракції) та рефлексійного (самоаналіз, переосмислення, усвідомлення свого «Я»).

Доведено необхідність взаємодії закладу вищої освіти з різними соціальними інститутами (закладами освіти, культурними закладами, закладами охорони здоров'я) для інтеграції навчальної, професійної, науково-дослідної діяльності, орієнтації соціально-гуманітарної діяльності на первинну професіоналізацію майбутніх вихователів з використанням інноваційних педагогічних технологій.

4. З метою діагностики рівнів сформованості ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх вихователів ЗДО на різних етапах експерименту визначено й схарактеризовано критеріальну базу дослідження: критерії (ціннісно-мотиваційний, емоційно-вольовий, когнітивно-смісловий, комунікативно-діяльнісний, рефлексійний), відповідні показники та рівні (високий, середній, низький).

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили переважно низький рівень сформованості ціннісно-сміслових орієнтацій у здобувачів першого року навчання (50,5%) та середній і низький рівень у майбутніх фахівців другого та третього курсів (40 – 45%). здобувачі четвертого курсу показали переважно середній рівень сформованості ціннісно-сміслових орієнтацій (46,8%) із значним відсотком низького рівня (33,8%) та незначним відсотком високого рівня (19,4%).

Загалом, констатувальний зріз свідчить про домінування так званих особистісно-гедоністичних цінностей у майбутніх вихователів ЗДО протягом навчання («насолада життям», «відпочинок», «творчість», «свобода»,

«матеріальний комфорт»), що віддзеркалює здебільшого спрямованість на себе.

Констатуємо, що більшість майбутніх фахівців не мають чіткої об'єктивної стратегії щодо подальшого особистісного життя та кар'єри: з одного боку, зацікавлені у взаємодії з дітьми, визначають цінність професії вихователя дітей раннього й дошкільного віку, з іншого – прагнуть до високого рівня матеріального забезпечення в найближчому майбутньому, зауважуючи, що його важко досягти, працюючи за фахом.

Результати контрольного етапу експериментального дослідження засвідчили позитивну динаміку в рівнях сформованості ціннісно-смыслових орієнтацій майбутніх вихователів ЗДО у процесі фахової підготовки за всіма критеріями й показниками. Зокрема, здобувачі четвертого курсу показали переважно середній (52%) та високий (41,7 %) рівні сформованості ціннісно-смыслових орієнтацій, провідними з яких стали: орієнтація на здоров'я та здоровий спосіб життя, створення родини та гармонійні сімейні стосунки (спрямованість на себе); орієнтація на толерантну, доброзичливу взаємодію з іншими (спрямованість на іншого); орієнтація на унікальність дитини, саморозвиток та самовдосконалення, творчість (спрямованість на майбутню професію). У процесі експерименту майбутні вихователі ЗДО набули таких важливих якостей: відповідальність, мобільність, життєвий оптимізм тощо.

Отже, в результаті дослідження підтверджено ефективність системи формування ціннісно-смыслових орієнтацій майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти у фаховій підготовці.